

ÖZEL EĞİTİM

ÖZEL ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ

Özel öğrenme güçlüğü (ÖÖG), kişinin zekâsının normal ya da normalin üstünde olmasına rağmen beklenen akademik becerileri kazanamaması durumudur. Dinleme, konuşma, akıl yürütme, okuma yazma ya da matematik becerilerinin kazanılmasında ve kullanılmasında zorluklarla kendini gösterir. Heterojen bir bozukluk olup, bilgi işleme süreçleri ve bilgiyi öğrenme yeteneği ile ilgili bir problemi yansıtır.

ÖÖG olan bir çocuk okul becerilerinde alışılmadık ve ender rastlanan güçlüklerle sahiptir. Bu güçlükler daha çok okuma ve yazmada belirgindir. Bazen çocuğun konuşmasında da benzer güçlükler görülebilir. Bu durumda çocuk yazarken olduğu gibi konuştuğu için cümle yapısını karıştırabilir. Bu noktalar özel öğrenme güçlüğüne zihinsel gerilikten ayıran noktalardır. Bu tür bozukluklar uzun zamandır tıbbi olarak bilinmekte ve disleksi (okuma güçlüğü), disgrafi (yazma ve imla güçlüğü) ve afazi (konuşmayı anlama ve konuşma güçlüğü) olarak adlandırılmaktadır.

ÖÖG' yi tanımlamak için çeşitli alanlarda çalışanların kullandığı yüzden fazla terim vardır. Bunlar içinde, asıl anlamı okuma güçlüğü olan disleksi en yaygın olarak kullanılanıdır. Özel öğrenme güçlüğü olan çocukların çok büyük bir kısmının okuma güçlüğü olan çocuklar oluşturduğu için, çoğu kaynakta disleksi öğrenme güçlüğü ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Disleksi Yunanca 'da "dilde olmayan" olarak çevrilmekte ve kişinin ana dilini öğrenirken zorlanması anlamına gelmektedir.

Bu durum yalnızca okuma yazmayı değil dinleme, konuşma, sürekli düşünme, kelimeleri oluşturma gibi tüm dil becerilerini etkiler. Düşük zeka puanı, duygusal problemler ve eğitim fırsatının olmaması gibi nedenlerle açıklanamayacak okuma güçlüğüdür. Kişinin okuma düzeyi ile yaşından ve zekâsından beklenen okuma düzeyi arasında farklılık olması ile açıklanmaktadır. Bir hastalık değil dil kazanımının farklı derecelerde etkilenmesi durumudur.

Bu yazıda disleksinin yanı sıra özel öğrenme güçlüklerinin belirtileri, nedenleri ve eğitimlerinden bahsedilecektir.

ÖZELLİKLER

Öğrenme, algılama, organize etme, depolama ve gerektiğinde bilgiyi göstermeyi içeren bilginin kazanılması işlevidir. Bu tanıma göre bilgi önce beyne ulaşmalı (girdi), sonra organize edilmeli ev anlaşmalı (bütünleme), ardından depolanmalı(bellek) ve gerektiğinde dışarı verilmeli yani kullanılmalıdır.(çıktı).Öğrenme sürecinde yaşanan bu aşamalardan birinde ya da bir kaçında bir sorun olduğunda özel öğrenme güçlüğü ortaya çıkar.

Girdi Sorunları: Girdiler beş duyu yolu ile ulaşır, beyinde işlenerek algılanır. Çocuk şekil ve pozisyona dayalı karışırtmalar yapıyorsa, harf ya da kelimeleri birbirine karıştırıyorsa, görsel algı sorunları yaşıyordur. Sesleri ayırdedemiyorsa, cümleleri eksik ya da yanlış algılıyorsa işitsel algı sorunları yaşıyordur. Dokunarak bir nesneyi tanımlayamıyor, şeklini sayısını ayırdedemiyorsa dokunsal algı sorunları yaşıyordur. Bu girdi sorunları okuma ve yazmada, yön bulmada, dağınık bir çekmecede aradığı objeyi bulmada, çok sesli bir ortamda söyleneni duymada zorlanmaya neden olur.

Bütünleme Sorunları: Algılanan bilgilerin sıralandığı, kullanıldığı yere göre yorumlandığı, önceki bilgilerle bağlantı kurulup anlama kazandığı bütünleme aşamasında bir sorun varsa çocuk duyduğu ya da okuduğu bir öyküyü doğru sırada aktaramaz, harflerin dizgisini karıştırır, şakaları ve deyimleri anlamakta zorlanır.

Bellek sorunları: Algılanıp kaydedilen bilgi genellikle ilerde hatırlanıp kullanılmak üzere saklanır. Bazen de kısa sürede bilgiyi kullanmak gerekebilir. 6-7 kelimelik bir cümleyi akılda tutarak yazabilmek, ödevleri akılda tutmak, bir şiiri ya da bir çarpım tablosunu ezberlemek için birkaç tekrar gerekir. Bu bilgiler birkaç tekrardan sonra yeniden kullanılmak üzere uzun süreli bellekte kaydedilir. Bilgiyi uzun süreli bellekten kısa süreli belleğe kaydetmede bir sorun varsa, çocuk akşam ezberlediği şiiri sabah okuyamaz, sınıftan çıkarken hatırında tuttuğu ödevi eve gelince unuttur. Bununla birlikte bir yıl önceki bir olayı daha rahat hatırlar. Bu durumda çocuğun, yaşlılarının az tekrarla öğrendikleri (uzun süreli belleğe geçirebildikleri) bilgileri bellekte tutabilmek için daha fazla tekrar yapması gerekmektedir.

Çıktı Sorunları: Kazanılmış bilgiler ya konuşma yoluyla ya da yazarak dışarı aktarılır. Özel öğrenme güçlüğü olan çocuk kazanılmış bilgileri kullanmada sorun yaşıyorsa kendiliğinden konuştuğunda akıcı ve düzgün konuştuğu halde, sorulara yanıt verirken aynı beceriyi göstermez ve tutuklaşır. Konuyu geçiştirmeye çalışır, yazmaya ilişkin güçlükler yaşar. Bunların dışında;

- ÖÖG çoğu kez çocukluk yaşlarında öğrenmede yetersizlik olarak ortaya çıkar.
- Farklı davranış ve problem türüne sahip karma bir grup olmalarına karşılık, öğrenme yetersizliği olanların %80'ini okuma güçlüğü çekenler oluşturmaktadır.
- Tıbbi bir probleme sahip olmamalarına rağmen, yaşlarından ve zekâlarından beklenmeyecek ölçüde okuma güçlüğü yaşamaktadırlar.
- Okumayı öğrenemeyebilirler, öğrendiklerinde de çoğunlukla hatalı okurlar.
- Okumayı öğrenememe nedenleri, yazılı harflerin karşılığı olan sesleri akıcı şekilde bir araya getirme ile okuduğunu anlama ve okuma hızlarıyla ilgili sıkıntılardan kaynaklanmaktadır.
- Okumadaki problemlerinin ve yaşlıları gibi okuyamadıklarının kendileri de farkında oldukları için okula ve okumaya karşı olumsuz tutumun yanı sıra, sosyal ve duygusal problemler geliştirebilirler.
- Kelimelerin kullanılış biçimlerine göre taşıdıkları anlamı ayırt edemezler.
- Bir konunun ana fikrini bulamazlar.
- Konsantrasyon güçlükleri vardır. Dikkatleri kısa sürelidir ve kolayca dağılır.
- Öğrenme stratejileri eksiktir. Nasıl çalışacaklarını, nasıl daha fazla bilgi edineceklerini ve öğrendiklerini nasıl hatırlayacaklarını bilmezler.
- Kendi başlarına çalışma alışkanlıkları gelişmemiştir.
- Plan yapmakta zorlanırlar.Nereden ve nasıl başlayacaklarını bilmezler.
- Zamanı iyi kullanamazlar.
- Programlı yaşayamazlar.
- Dağınıktırlar.
- Sağlarını sollarını karıştırırlar.
- Saati öğrenemeyebilirler.

- Önce-sonra, dün-bugün gibi zaman kavramlarını karıştırırlar. Ayların, günlerin ve mevsimlerin sırasını şaşırırlar.
- Sık sık düşer ve yaralanırlar.
- Top yakalama, ip atlama gibi işlerde yaşıtlarına göre daha başarısızdırlar.
- Kravat bağlama, düğme ilikleme, çatal kaşık kullanma gibi ince motor becerilere dayalı işlerde zorluk çekerler.
- Görsel ayırma yetenekleri zayıftır. P; b; d; harflerini ters yazarlar ya da karıştırırlar.
- Görsel hafızaları zayıftır. Şekil-zemin ilişkisini ayırt etmede güçlük çekerler. Uzaklık ve derinlik algıları bozuktur.
- Konuşurken sözcükleri hatırlayamama, uzun cümleler kurmakta zorlanma ve söylenenleri anlayamama gibi görülür.
- Konuşurken ses ve heceleri yineleme, sesleri uzatma, sözcük içinde ara verme ve kimi sözcükleri tekrarlama davranışı gösterirler.
- İşitsel hafızaları zayıftır, sesleri ayırma güçlüğü çekerler.
- Yönergeleri unuttur ya da dinlemiyor gibi görünürler.
- Uzaklık-mekan algıları zayıftır, yön ve pozisyon algılamada zorluk çekerler.
- Anneleri ile sıkı ilişki içindedirler. Bebeklikleri boyunca yalnız başlarına ya da sadece anneleri ile oynamış olabilirler.
- Bazılarının elleri ayakları daima kıpırdar. Bazıları ise çok yavaş hareket ederler.
- Davranışlarındaki huzursuzluk veya aşır hareketlilikleri nedeniyle diğer çocuklar tarafından gruba alınmayabilirler.
- Sosyal gelişimleri zayıftır, arkadaşlarıyla iyi geçinemezler.
- ÖÖG başka psikiyatrik bozukluklarda da görülebilmektedir. ÖÖG olan çocuk ve ergenlerde yüksek oranda depresyon ve somatik yakınmalar olduğu bildirilmektedir. Tanı aşamasında eşlik eden sorunlar da göz önünde bulundurulmalıdır.
- ÖÖG üstü kapalı bir sorun olduğu için çocuk okula başlamadan önce fark edilmeyebilir. Hiperaktivite gibi ilk bakışta anlaşılabilir. ÖÖG olan çocukların bir bölümünde bu güçlük Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu ile birlikte bulunabilir. Okuma güçlüğü olan çocukların %20-25'inde DEHB olduğu, DEHB olan çocuklardaysa %10-33 oranında öğrenme güçlüğü olduğu bildirilmektedir. Böyle bir durumda önce çocuğun hiperaktivitesi dikkati çekmekte ve daha önce ele alınmaktadır. ÖÖG ancak okula başladığı zaman fark edilmektedir. O da her zaman değil. Bununla birlikte günlük yaşamda sağını solunu ayırt etmede ve parayı tanımada güçlük çekme, telefon numaralarının sırasını değiştirme gibi davranışlarla daha erken dönemde de kendini gösterir. ÖÖG, Hiperaktiviteyle birlikte olduğu zaman hiperaktivitenin tedavisi problemi azaltır. Ama öğrenme güçlüğüne ilaçla tedavisi mümkün değildir.

ÖÖG ve DEHB'in Farklı ve Benzer Yönleri

- ÖÖG olan çocukların güçlükleri tek bir alan ya da birkaç alanda sınırlıyken, DEHB olan çocuklarda her alanda ki işlevler etkilenir. Örneğin ÖÖG olan çocukların sadece okuma becerilerinde ya da sadece aritmetik becerilerinde işlev bozukluğu görülebilmektedir.
- DEHB gösteren çocuklar, özellikle aşırı hareketlilik ön plandaysa, küçük yaşlarda fark edilirler. ÖÖG gösteren çocuklar ise, okul çağında zihinsel kapasitelerinden beklenen okul başarılarını gösteremediklerinde ve buna ilave olan uyum ve davranış problemleriyle fark edilirler.
- ÖÖG daha çok okul çağındaki çocuklarda görülen bir bozukluk olarak tanımlanmasına rağmen ömür boyu devam eder. DEHB de yaş ilerledikçe aşırı hareketlilik azalır, ancak dikkat eksikliği belirli ölçülerde devam edebilir.
- Her iki durumda da dikkat sorunları gözlenmesine karşılık boyutlarda farklılık vardır. Dikkat çekici dikkat ve dikkatin sürekliliği olarak iki boyutta incelenebilir. Seçici dikkati iyi olan kişiler sadece ilgilenmeleri gereken şeylerle ilgilenirken, dikkati dağınık kişiler sadece ilgilenmeleri gereken şeylerle ilgilenirken, dikkati dağınık kişiler çevrelerindeki her şeyle ilgilenirler. ÖÖG olan çocuklar seçici dikkat sorunlarını DEHB olan çocuklara göre daha çok yaşarlar. Örneğin ders çalışırken bir konuda yoğunlaşmaları gereken noktaları ayırtamazlar. Dağınık bir çekmece de her nesneyi ya da çantalarındaki kalemi bulmakta güçlük çekerler. Dikkatin sürekliliği ise belli bir konuya dikkatin yoğunlaştırılması ve sürdürülmesi demektir. DEHB olan çocuklar uzun süre bir materyalle uğraşmakta zorlanırken, ÖÖG olan çocuklar bu konuda daha iyidirler.
- Her iki grupta görülen okul başarısızlığı, ÖÖG' de yapısal ve sinir sistemindeki işlev bozukluğuna bağlı olarak görsel-işitsel-dokunsal algı, ayırma ve bellek alanlarında ortaya çıkmaktadır. Bu çocuklar kelimelerdeki harf ve heceleri tanıma ile ayırım yapmakta güçlük çekerler. Örneğin "daha" kelimesini "baha" olarak yazabilirler. DEHB'de ise başarısızlık bir durma veya konuya yoğunlaşma (konsantrasyon) güçlüğü nedeniyle okulda öğrenilmesi gereken bilgiyi edinememe, verilen görevleri zamanında yapamama ve organize olamama olarak açıklanabilir.
- Her iki grupta da sosyal uyum sorunları yaşanır.

NEDENLER

Araştırmalar henüz son sözü söylemese de bazı etkenler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- **Genetik yatkınlık:** ÖÖG olan çocukların anne ve babalarında benzer sorunlar olma olasılığı normal popülasyondan 5-12 kat fazladır. Kardeşlerde, özellikle de ikizlerde, ÖÖG olma ihtimali yüksektir. Oran tek yumurta ikizlerinde daha da yüksektir.
- **Beyindeki Yapısal İşlev Farklılıkları:** Beynin her iki yanında işitsel algılama bölgesi vardır. Burada duyulan sesler görsel bilgiye dönüştürülüp anlamlandırılır. Bu bölge diğer kişilerde solda daha büyük, disleksisi olanlarda her iki taraf eşit ya da sağda daha büyüktür. Okuma sırasında dil ve görsel algılama ile ilgili alanlarda daha az aktivasyon ve daha az kanlanma olmaktadır.
- **Doğum Öncesinde:**
 - ü Annenin geçirdiği kızamıkçık, suçiçeği gibi hastalıklar,
 - ü Annenin yetersiz beslenmesi ya da alkol kullanması,
 - ü Kan uyuşmazlığı gibi faktörler etkili olmaktadır.

- **Doğum Sırasında:** Oksijen eksikliğinin, doğum aletlerinin yol açtığı yaralanmaların ve doğum esnasında kullanılan ilaçların bebeği etkilemesi.
- **Doğum Sonrasında:** Beyin hasarı oluşturan kazalar, çarpmalar ve tümörler.

BELİRTİLER

Okul Öncesinde Belirtiler

- Çocuk anlatılanları dinlerken dikkatini toplamakta, anlamakta ve ayrıntıları hatırlamakta güçlük çekiyorsa,
- Bir gün öğrendiğini ertesi gün unutuyorsa,
- Kavram gelişimi zayıfsa(küçük-büyük, ince-kalın, üst-alt, iç-dış gibi kavramları öğrenemiyor ya da karıştırıyorsa),
- Konuşma gecikmişse ya da konuşma bozuklukları görülüyorsa (sözcükleri doğru söylemekte güçlük, sözcük dağarcığının yetersiz ve yavaş gelişmesi, bir şey anlatırken zorlanma, az konuşma),
- El becerisi yaşlarına oranla daha az gelişmişse(sakarlık, özbakım becerilerini öğrenmede güçlük),
- Duygusal olarak çok hassassa, hemen kırılıyor ve kızıyor,
- Dikkat çekmek için davranış problemlerini gösteriyorsa,

Okul Döneminde Belirtiler

- Birinci sınıfta harflerin seslerini öğrenmekte, sayı ve harfleri yazmakta; ikinci sınıfta basit toplamaları yapmakta; üç ve dördüncü sınıfta çarpım tablosunu ezberlemekte zorlanıyorsa,
- Konuşurken iyi bir kelime dağarcığı olduğu halde, yazarken çok basit bir dil kullanıyorsa,
- Nasıl çalışılacağını ve öğrendiklerini nasıl hatırlayacağını bilemiyorsa,
- Soruları sesli olarak yanıtlıyor, ancak bunları yazmaya çalıştığında aynı başarıyı gösteremiyorsa,
- Öğretmeninden ve anne babasından sürekli yardım istiyorsa,
- Ödevlerini bitiremiyor, sık sık ödevlerinin zorluğundan ya da çokluğundan yakınıyorsa,
- Sınıfta yapılanları defterine kaydedemiyorsa,
- Tüm bunlardan dolayı okula gitmek istemiyorsa öğrenme güçlüğünden şüphe edilebilir.

Erken tanı ve müdahale her sorunda olduğu gibi ÖÖG olan vakalar içinde çok önemlidir. Bu nedenle riskli çocukların özellikle okul öncesi dönemde dikkatle izlenmesi gerekir. Buna rağmen genellikle öğrenme bozukluğu ilköğretime başlayınca ortaya çıkar. Ancak okulöncesi dönemde zekası normal olduğu halde

konuşma gelişiminde gecikme, aşırı hareketlilik, algılama sorunları ve koordinasyon zayıflığı olan riskli çocukların öğrenme bozukluğu açısından değerlendirilmesi, erken tanı ve müdahale için önem taşır. Erken tanı koyulduğu takdirde bu çocukların akranlarına yetişmesi ve gerçek potansiyellerine ulaşması kolay olmaktadır.

ÖÖG tanısı koyulabilmesi için çocuğun zihinsel düzeyi normal, duyu organları sağlam, okul başarısı sınıf düzeyinin altında olmalıdır. Fizyolojik ve nörolojik muayene ile birlikte psikolojik değerlendirme de yapılmalıdır. Psikolojik değerlendirme için ayrıntılı bir öykü alınmalı ve ÖÖG 'nin değerlendirilmesine yönelik testler kullanılmalıdır.

ÖÖG tıbbi bir sorunun sonucu ya da belirtisi olabilir. Bu nedenle tanı ve değerlendirme süreçleri içinde ayrıntılı bir tıbbi değerlendirme yer almalıdır. Her rolguda farklı olabilecek şekilde öykü (annenin gebelikte alkol sigara kullanımı, enfeksiyonlar), fizik muayene(büyüme gelişme düzeyi) nörolojik muayene ev EEG, duyu muayeneleri (görme ve işitme testler), laboratuvar ve genetik incelemeler gerekebilir.

Zeka testi ile çocuğun zihinsel gelişimine, güçlü ve zayıf yanlarına bakılır. Daha sonra okuma yazma ve aritmetik becerilerini değerlendirecek testler yapılır. Ayrıca öğrenme güçlüğü belirtilerinin araştırıldığı bir grup test daha yapılır. Tüm bu değerlendirmelerden sonra çocuğun hangi alanlarda zorlandığı, hangi alanlarda iyi olduğu belirlenir.

Öğrenme güçlüğü eğer düşünülmez ise kolaylıkla atlanabilecek bir bozukluktur. Bu güçlüğe sahip olan çocuklar kliniklere çoğunlukla okul başarısızlığı nedeniyle getirilseler de farklı bir görünüm sergileyebilirler. Okul korkusu, somatik yakınmalar, sosyal fobi, gece korkuları, konuşma bozuklukları gibi sorunlar yaşayan çocuklarda öğrenme güçlüğü düşünülmesi ve ayırt edilmelidir. Diğer yandan çocukta görme bozukluğu, duyma kaybı, zeka geriliği, duygusal zorluklar, çevresel faktörler ve kültür farklılıklarından kaynaklanan durumlar söz konusu ise öğrenme güçlüğü olmayabilir.

ÖNERİLER

- ÖÖG' nin temel tedavisi eğitimidir. Bu eğitim okulda verilen eğitimden farklıdır. Çocuk normla bir okulda eğitime devam ederken bireysel ya da grup halinde özel bir eğitime alınır.
- ÖÖG' nin eğitimle tedavisi zihinsel öğrenme yetersizliği olanlara verilen eğitimden farklı bir uygulamadır. Eğitim bu alanda uzmanlaşmış kişiler tarafından verilmelidir. İlkokul öğretmenleri ya da bu alanda eğitim almamış olan özel eğitimcileri tarafından verilmesi uygun değildir. Ülkemizde bu alanda eğitim almış ve bu sorunun eğitimini uygulayabilen kişilerin sayısı son derece azdır.
- Eğitim uygulamalarında, çocuğun gelişimini yetersiz kılan psikolojik süreçlerin belirlenmesi ve düzeltilmesi gerekmektedir. Bu süreç öğretimi, dikkat ve bellek yeteneklerinin artırılmasını, motor koordinasyon becerilerinin geliştirilmesini, fonetik farkındalığın artırılmasını, dinleme-konuşma ve okuma-yazma becerilerinin geliştirilmesini, kavram ev düşünce gelişimlerinin desteklenmesini içermektedir. Çeşitli algıları destekleyici ve iyileştirici olan bu çalışmalar, akademik becerilerin eğitimi ile birlikte verilmektedir.
- Araştırmalar ÖÖG' te sahip çocukların, en az öğrenme güçlükleri kadar çeşitlilik gösterdiğini öne sürmektedir. Bu yüzden birçok uzman bu çocukların her birine farklı bir biçimde yaklaşılması gerektiği görüşünü savunmaktadır.
- ÖÖG' ye yönelik eğitim programlarının uygulanmasında davranışçı tekniklerden yararlanılmaktadır.
- ÖÖG olan çocuklara eğitsel terapi yapılırken, aile içi uyum sorunları için diğer terapi tekniklerinden yararlanılmaktadır.

Anne Babaya Öneriler

- Çocuğun yaşadığı güçlüğü beyindeki yapısal ve işlevsel bir sorundan kaynaklandığı unutulmamalı, başarısızlığından dolayı çocuk suçlanmamalıdır.
- Kendine güvenebilmesi için çocuğa değerli olduğu hissettirilmelidir.
- Yaşadığı güçlüğü yenmesinde ona yardımcı olacak eğitim ve psikolojik yardım sağlanmalıdır.
- Öğrenme güçlüğü hakkında öğretmenler bilgilendirilmeli ve onlarla işbirliği yapılmalıdır.
- Eğitimsel tedavi yavaş işleyen, uzun zaman alan bir tedavidir.(en za 6 ay). Bu nedenle sabırlı olunmalıdır. Tedavi boyunca çocuğun yapamadığı şeyler odaklanmak yerine, olumlu değişimleri görmeye çalışarak bunları çocukla paylaşmak daha yararlı olur.
- Yaparak ve yaşayarak çok daha iyi öğrenen bu çocukların eğitimde kazandıkları beceriler evde çeşitli oyunlar ve etkinliklerle pekiştirilmelidir.
- Yapacağı işler konusunda çocuk yüreklendirilmeli, yapabileceği basit işlerden başlayarak zoru başarmada istekli olması sağlanmalıdır.
- Çocuğun zor bir problemle uğraşırken sebatkar olmayı öğrenmesi çok önemlidir. Bu amaçla çaba göstererek başarıya ulaşma örnekleri yaşamasına yardım edilebilir. Aksi takdirde, ne yaparsa yapsın öğrenemeyeceğini düşünmeye başlayabilir.
- Çocuk başarısı kadar harcadığı çaba için de ödüllendirilmelidir.
- Okullarda uygulanan programlar okuma ve imla için kesin kuralları öğreten programlardır. Bu kuralları diğer çocuklar kendi kendilerine öğrenebilirler. Ancak ÖÖG yaşayan çocuklar için bunları öğrenmek zordur. Çocuğunuz okumayı öğrenmekte güçlük çekiyorsa; her gün evde ona bir şeyler okuyun. Ödevlerini ona yüksek sesle okursanız ve ardından onun kendi kendine okumasını isterseniz, çocuğunuz okuma problemine rağmen sınıftaki arkadaşlarından geri kalmamayı başarabilir.
- Kitaplardan öğrenme çabaları da desteklenmelidir. Birlikte sesli okumak, okuma materyalinin satır aralarındaki fikirleri tartışmak, sözcükler ve anlamları hakkında çıkarımlar yapmak çocuğun sözcükleri kendi kendine çözme çabasını arttıracaktır.
- Spor, müzik, sanat veya el becerileri gibi çeşitli faaliyetler arasında başarılı olduğu bir lan varsa, çocuğu bu alana yönlendirmek ona kendini iyi hissetme fırsatı verir.
- Bu çocukların kendi kendilerine okuyarak elde edemeyecekleri bilgileri kazanmaları için farklı yollar bulmak gerekir. Örneğin okuma ödevlerini tartışmak, müzeleri ziyaret etmek ve eğitim amaçlı TV programları seyretmek gibi etkinlikler düzenli olarak planlanabilir.
- Ödevi olmasa bile çocuğun evde yarım saatlik bir çalışma periyodunu sürdürmesine destek olunmalıdır.
- Disiplin ve kurallar konusunda kararlı ve yutarlı olun. Çocuğun öğrenmede güçlüğüne onun kuralları öğrenemeyeceği anlamına gelmez.
- Leonardo da Vinci, Albert Einstein, Thomas Edison, Hans Cristian Andersen ve Steven Spielberg'inde öğrenme güçlüğüne sahip kişiler olduğunu bilmek size başarımın aslında çok uzak olmadığını hatırlatabilir.

Öğretmene Öneriler

- ÖÖG olan çocuk ve gençlerin eğitimi sadece normal sınıflardaki müfredat programıyla gerçekleşmemekte, özel ve ek bir takım derslere ihtiyaç duyulmaktadır. Destek eğitim için, yapılan değerlendirme sonucu oluşturulan özel eğitim programı ve eğitsel müdahaleden yararlanılmalıdır.
- Özel eğitim, öğrenme güçlükleri üzerine uzmanlaşmış bir eğitimci tarafından verilmelidir. Bu eğitimin nasıl yapılacağı ise çocuğun değerlendirilmesinden elde edilen bilgilerle yetersizlikler ve kuvvetli yanlar tanıldıktan sonra, o çocuğa özgü bir programla planlanabilir.
- Sınıf ortamında öncelikle duygusal olarak güvenli bir çevre oluşturulmalıdır. Bu çevre içinde çocukların hem bireysel farklılıkları hem de farklı gereksinimleri olabileceği kabul edilerek eğitim verilmelidir.
- Çocuğun benlik saygısını geliştirmek için, sınıf içinde ve dışında onun güçlü yönlerini ortaya çıkaracak ortamlar hazırlanmalıdır.(örn: şiir sunuları, dans gösterileri, satranç turnuvaları).
- Çocuğun dikkatini arttırıp ders ilgisini sürdürmek için yönergeleri net bir biçimde vermek ve öncesinde dikkat çekici bir giriş yapmak önemlidir.
- Sınıfta bağırarak konuşan öğretmen bu çocukları tedirgin edebilir. Bu nedenle öğretmen tane tane ve anlaşılır bir şekilde konuşmalıdır.
- Bu çocuklar sınıfta en ön sıraya oturtulmalıdır. Tahtaya yazılanlar büyük ve düzgün olmalı, çocuğa defterine geçirebilmesi için fazladan zaman tanınmalıdır.(anlatılanları not almakta zorlandıkları zaman teyp kullanmalarına kolaylık sağlanabilir.).
- Çalışma sırasında uygun noktalarda mola vermek, verilen bilginin alınıp alınmadığını sınamak gerekir.
- Çocuğun öğrenmeye olan ilgisini ve başarı şansını arttırmak için uygun seçenekler hazırlanmalıdır.
- Öğrenciye her çalışma esnasında aklında tutabileceği kadar bilgi sunulmalıdır.
- Öğrencinin kim, nerede, ne zaman, nasıl ve niçin detaylarına odaklanması ve bu anahtar kelimelerle düşüncelerini organize etmesi sağlanmalıdır.
- Öğrenciye yeni bilgi ve beceriler öğretildikten sonra hemen başarılı olması beklenmemelidir. Sözel bilgi kısa aralıklarla gözden geçirilip özetlenmeli ve öğrencinin tekrar etmesi sağlanmalıdır.
- Yeni verilen bilgiyi 5 dakika için bile olsa öğrencinin gözden geçirmesine izin verilmelidir. Araştırmalar göstermektedir ki, bilgi çoğunlukla öğrenildikten sonraki ilk 5 dakikada unutulur. Bu hızlı gözden geçirme öğrenmeyi daha kalıcı kılar.Çoğu öğrenci utandıkları için soru sormaz. Öğrencilerin soru sormak için kendilerini rahat hissetmeleri sağlanmalıdır.
- Görevin tamamlama sırasında öğrenci pekiştirilmeli, pekiştirilirken de öğrencinin davranışı tanımlanmalıdır.(örn: sırasında gayet sakin bir biçimde oturan ve ödevine konsantre olan Ali'nin çalışması çok hoşuma gitti),
- Başarı sağlamak için sorumluluk üstlenmesinde öğrenciye cesaret verilmeli, yanlışların önemli öğrenme deneyimleri sağladığı dikkate alınarak başarısızlığın sorumluluğunu da üzerine almasında destek olunmalıdır.

Okuma Çalışması

- Öğrencinin yüksek sesle okumadan önce bir pasajı sessiz olarak gözden geçirmesine izin verilmeli, kısa ve kolay okuma parçaları üzerinde pratik yaptırılmalıdır.
- Konuyu okumadan önce varsa giriş, özet, gözden geçirme sorularını ya da parçanın sonundaki anlamaya ilişkin soruları okuması önerilebilir. Ayrıca konuların başlık ve alt başlıklarına dikkati çekilmelidir. Başlık ana fikri ve materyalin nasıl organize edildiğini öğretir.
- Çocuğun okuma sırasında noktalama işaretlerini uygun bir şekilde vurgulaması, okuduğunu anlama açısından çok önemlidir. Çocuğa her virgülden sonra kısa soluk alması, her cümlenin sonunda da muntazam soluk alması önerilebilir.
- Yeniden okuma aşamasında kolaylık sağlması için, konunun önemli yerlerinin altının çizilmesine ya da not edilmesine destek verilmelidir.
- Yüksek sesle tekrar yapması desteklenmelidir.
- Sık sık okuma çalışmaları yapılmalı, bu çalışmalar sırasında sözcükler sesli olarak okunurken çocuk yazıyı görmeli ve parmağını hareket ettirerek takip edebilmelidir. Okunan materyalin güçlük düzeyi önemli değildir. Eğer ilgisini çekiyorsa bu amaçla ansiklopediler bile kullanılabilir.
- Harfleri ters yazmak 7 yaşına kadar normaldir. Çocuk 7 yaşını geçtiği halde harfleri ters yazıyorsa, okul eşyalarıyla taşıyabileceği bir kartonun üstüne alfabedeki harfler yazılabilir. Bir harfin nasıl yazılacağından emin olmadığı zamanlar bu kartı kullanabilir. Bu sorunu rakamlarla da yaşıyorsa aynı yöntem uygulanabilir.
- Beş sözcüklük kelime listeleri oluşturulmalı, gruplara bölünmeli ve her gün bir grup çalışılmalıdır. Örneğin önce kelimeleri ezberleme, bunları aklından yazma, sonra kağıda yazma yararlı olabilir. Çocuğa hatalarını düzelttikten sonra yeniden yazması sağlanmalıdır.

Matematik Çalışması

- Matematik problemlerinde zorlanıyorsa; her gün 15 dakika yukarıdaki adımları kullanarak matematik çalışılabilir. Yenilere geçmeden önce eski konular gözden geçirilmelidir. Bu çalışmalar çocuğun aşırı zorlanıp, duygusal bir kızgınlık yaşamadan sonlandırılmalıdır.
- Matematik işlemlerinde parmakların kullanımına izin verilmelidir.
- Zaman sınırlı testler öğrencide stres yarattığı için matematik dersinde süre tutulmamalıdır.
- İşlemin işaretini fosforlu ya da renkli kalemle çizmek, karışık işlemlerde de problemleri renkli işaretlerle kodlamak (toplama işlemini yeşille, çıkartma işlemini kırmızı ile kodlamak) yararlı olabilir.

Ödev

- Ödevler sıkıcı ve monoton olmaktan çıkarılıp canlı ve ilgi çekici bir görevle birleştirilmelidir.
- Çok fazla ödev verilmeden, yapabileceği ödevler ile başarı duygusunu yaşamasını sağlamak, başarısızlık deneyimlerini azaltacak önlemler almak yararlı olur.
- Verilen ödevin alındığından emin olmak ve dönüşte kontrolünü yapmak gerekir.

- Verilen ödevle ilişkin öğrencilerin görüşleri alınmalıdır. Görevini yerine getirebilmesi ile ilgili düşünce ve duyguları öğrenilmelidir.
- Ödevlerin uygunluğunun iyi değerlendirilip hem öğrencide engellenme yaratacak çok zor ve uzun hem de öğrenci için sıkıcı olabilecek kolay ev tekrarlayıcı ödevlerden kaçınılmalıdır.

Sınav

- Bu çocuklar yazılı değil sözlü sınavlarda da daha başarılıdırlar. Yazılı sınav yapılacaksa açık uçlu yerine çoktan seçmeli sınav tercih edilmelidir.
- Sınav başlamadan önce öğrencinin sınav formatını incelemesine izin verilmelidir.(çoktan seçmeli, doğru yanlış, boşluk doldurma gibi).
- Öğrencilere sınav sırasında yönergeleri dikkatli bir şekilde okumaları hatırlatılmalıdır.
- Yönergeye ait kelimelerin altını çizmek yararlı olabilir.(tanımlayın, özetleyin, eş anlamlısını bulun gibi).
- Çoktan seçmeli sınavlarda dürtüsel hatalar yapan öğrencilere cevap seçeneklerini örtmeleri öğretilebilir. Öğrenci soruyu okuyup, cevabı düşündükten sonra seçenekleri açar ve doğru cevabı işaretlerse başarı şansı artar.
- Genellikle yavaş çalıştıklarından sınavı tamamlamaları için ek süre verilebilir.
- Sorulara verdiği cevapları gözden geçirmesi hatırlatılabilir.
- Probleminden çok yetenekleri derecelendirilmelidir. Örneğin el yazısını, noktalamalarını, harf ve hece hatalarını değil de coğrafya sınavının içeriği değerlendirilmelidir.
- Öğrencinin yanlış cevaplarının sayısından çok doğru cevaplarıyla ilgilenilmelidir.

DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu(DEHB) bireyin yaş ve gelişim düzeyine uygun olmayan aşırı hareketlilik, istekleri erteleyememe(impulsivite) ve dikkat sorunlarıyla kendini gösteren psikiyatrik bir bozukluktur.

Tüm dünyada yaygın olarak görülen, tedavi edilmediğinde yaşamın ileriki dönemlerinde pek çok psikiyatrik ve sosyal soruna yol açabilen, tedavi edildiğinde ise son derece olumlu sonuçlar elde edilebilen bir sorun olduğu için gelişmiş ülkelerde toplumun, profesyonellerin ve medyanın ilgisini çekmekte, konuyla ilgili çok sayıda araştırma yapılmaktadır.

1950'li yıllarda Ritalin adlı ilacın DEHB tedavisinde yararlı olduğu bulunduğundan sonra bu bozukluğa karşı ilgide artış olmuş, konuyla ilgili yapılan çalışmalar çoğalmıştır. Bu çalışmaların sonunda 1960'li yıllarda hastalığın oluşumunda kalıtım gibi etkenlerin çok etkili olduğu görülmüş, hatalı ana-baba tutumlarının, çocuğun kişilik özelliklerinin ve çevresel faktörlerin hastalığın oluşumunda temel etken olmadığı belirlenmiştir. 1970'li yıllarda ise DEHB giderek daha iyi tanınmaya başlamıştır. Bu bozukluğun kapsamında aşırı hareketliliğin dışında dikkat eksikliği ve dürtüsellik de bulunduğu anlaşılmıştır. Hastalığın oluşumunda biyolojik nedenlerin önemli yer aldığı giderek kesinleşirken tedavide Ritalin kullanımı yaygınlaşmıştır. 1980 ve 90'lı yıllarda sürdürülen araştırmalar DEHB'in sadece çocukluk yıllarında görülebilen ve kendiliğinden iyileşen bir hastalık olmadığını, ergenlik ve yetişkinlik döneminde de benzer belirtiler olduğunu ortaya koymuştur.

Belirtilerin öne çıkışına bağlı olarak üç şekilde görülmektedir.

1.Aşırı Hareketlilik/Hiperaktivite ve Dürtüsellik: Aşırı hareketlilik belirtilerinin öne çıktığı çocuklar yaşlılarına göre daha hareketlidir. Bu davranışlar oyun, anaokulu, okul gibi günlük işlevlerde aile ve öğretmenler için sorun oluşturmaktadır. Dürtüsellik genel olarak, bireyin kendisini kontrol etmede güçlük yaşamasıdır. Dürtüsellüğün baskın olduğu çocuklar acelecilik, istekleri erteleyememe, başkalarının sözünü kesme, sırasını beklemekte güçlük çekme, davranışlarının sonucunu düşünememe ve akıllarına geleni hemen yapma gibi özellikler gösterir. Sonuçlarını düşünmeden hareket ettikleri için kendilerini tehlikeli durumlara sokarlar.

2.Dikkat Eksikliği: Dikkatin bir noktaya toplanabilmesinde güçlük, dış uyaranlarla dikkatin çok kolay dağılabilmesi, unutkanlık, eşyalarını ve oyuncaklarını sık sık kaybetme ve düzensizlik gibi belirtiler dikkat sorunları bulunduğunu gösterir. Dikkatin süresi ve yoğunluğu her yaşta farklıdır. Beş-altı yaşlarında bir çocuk için normal kabul edilebilecek dikkat süresi, on iki yaşındaki bir çocuk için kabul edilenden daha kısadır. Bu nedenle her birey kendi yaş dilimi içinde değerlendirilmelidir.

3.Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite: Hem dikkat eksikliğinin hem de aşırı hareketlilik ve dürtüsellüğün belirgin olduğu birleşik tiptir.

ÖZELLİKLER

- DEHB tanısında çocuğun gelişim süreci, tıbbi özgeçmişi, DEHB'in ailedeki geçmişi, eğitimsel özgeçmiş, sosyo-ekonomik ve psikolojik özellikler hakkında bilgi alınır. Çocuk ve anne baba birlikte gözlenir, test ve ölçekler uygulanır.
- DEHB'li çocukların büyük çoğunluğu aynı özellikler göstermesine rağmen, tedavi boyutunda bireysel özellikleri nedeniyle yapılacak etkinlikler farklılık gösterir.
- DEHB'i olan çocuklar genellikle birinci çocuktur.
- Aşırı konuşkan ve gürültücü yapıda olur.